

ระบบจัดหมู่ของห้องสมุด (Classification System)

ทองหยด ประทุมวงศ์^{*}

เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการด้านวิชาบรรณารักษศาสตร์ และวิชาชีพบรรณารักษ์อย่างเห็นเด่นชัด อันเป็นผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาวิชาตลอดจนการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าและความต้องการของห้องสมุดสมัยใหม่ ซึ่งนำคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาใช้ในงานห้องสมุด เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการจัดและบริหารงานห้องสมุดให้สามารถสนองความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพผลตามเป้าหมายของห้องสมุด นอกจากนี้แล้ว บรรดาสื่อความรู้หรือสื่อสนเทศต่าง ๆ ซึ่งเป็นทรัพยากรของห้องสมุดที่วิเศษ อย่างรวดเร็วทั้งในทั้งปริมาณ รูปแบบ และเนื้อหา ประกอบกับความต้องการของผู้ใช้ก็มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมไปทั่วทุกสาขาวิชา และนั่นหนักเนื้อหาที่ลุ่มลึกเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ ส่งผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่องานเทคนิคของห้องสมุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานจัดหมู่และทำบัตรรายการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าเป็นหัวใจของงานห้องสมุด ประสิทธิภาพของงานจัดหมู่และทำบัตรรายการ จะช่วยเสริมส่งงานด้านอื่น ๆ ของห้องสมุดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานด้านบริการให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ได้อย่างดียิ่ง ดังนั้นการรู้จักและเข้าใจระบบจัดหมู่ จะช่วยให้บรรณารักษ์สามารถตัดสินใจเลือกระบบจัดหมู่ให้สอดคล้องกับเนื้อหา กับหนังสือหรือสื่อความรู้อื่น ๆ ของห้องสมุดได้อย่างเหมาะสม

ห้องสมุดทุกประเภท ทุกขนาดจำเป็นต้องใช้ระบบจัดหมู่ระบบใดระบบหนึ่งจัดเก็บหนังสือเสมอ อาจเป็นระบบที่คิดขึ้นเองหรือระบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลายแล้วก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้

* ทองหยด ประทุมวงศ์ M.L.S. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ใช้สามารถเลือกหนังสือเล่มที่ต้องการได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ด้วยวิธีการง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน วิธีการจัดเก็บหนังสือเข้าชั้นตามลำดับเพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงหนังสือได้ง่ายไม่สับสน ถือว่าเป็นการจัดหมู่หนังสือทั้งสิ้น การจัดหมู่จึงเป็นการจัดประเภทของหนังสือเพื่อให้หนังสือทุกเล่มเรียงลำดับบนชั้นตามความเหมาะสมแก่ประเภทและขนาดของห้องสมุด ระบบจัดหมู่ที่จะช่วยให้การจัดเรียงหนังสือเข้าชั้นตามลำดับไม่สับสน ก็คือระบบจัดหมู่หนังสือตามเนื้อเรื่อง (Subject Classification System)

ระบบจัดหมู่หนังสือตามเนื้อเรื่อง จะมีสัญลักษณ์เป็นตัวเลข หรือตัวอักษรอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือสัญลักษณ์หลายอย่างประสมกัน แทนเนื้อเรื่องของหนังสือ จัดว่าเป็นระบบจัดหมู่หนังสือที่ดี เพราะสามารถจัดกลุ่มของหนังสือที่มีเนื้อเรื่องอย่างเดียวกันไว้ด้วยกัน สามารถจัดเก็บเข้าชั้นได้สะดวกรวดเร็ว เพราะมีสัญลักษณ์เป็นตัวกำหนดที่อยู่ของหนังสือ เมื่อมีหนังสือใหม่เพิ่มเติมเข้ามาในห้องสมุด ก็จัดเก็บเข้าที่ไว้โดยง่าย ดังนั้นก่อนที่จะวิเคราะห์ถึงการจัดหมู่ระบบต่าง ๆ สมควรที่จะได้ทราบเรื่องราวที่เกี่ยวข้องคือความหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดหมู่โดยทั่วไปเสียก่อนตามลำดับ

ความหมายของการจัดหมู่ คำว่า Classification ในที่นี้จะใช้เป็นภาษาไทยว่าการจัดหมู่ หมายถึงการจัดกลุ่ม หรือการแบ่งกลุ่มของบรรดาจิตพิทยการและสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาลให้เป็นกลุ่ม เป็นหมู่ เป็นพวก หรือเป็นประเภท ฯลฯ สิ่งต่างๆ ที่รวมอยู่ในกลุ่มเดียวกันอย่างน้อยที่สุดก็ต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน และเป็นลักษณะที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ กลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างออกไป ก็จะแยกไปเป็นกลุ่มต่างหาก จึงสรุปได้ว่าการจัดหมู่คือกระบวนการรวมและแยก คือ รวมสิ่งที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน สิ่งที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันก็จะอยู่ใกล้ๆ กัน สิ่งที่แตกต่างกันก็จะแยกออกจากกัน ข้อสรุปนี้ถือว่าเป็นความรู้พื้นฐานของการจัดหมู่หนังสือ

ประเภทของการจัดหมู่ อาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. การจัดหมู่อย่างง่าย ๆ หรือจัดตามลักษณะทั่วไป (Artificial Classification) ได้แก่การจัดกลุ่มของสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการง่าย ๆ คือ ดูจากลักษณะภายนอกที่มองเห็น เช่น สี ขนาด รูปร่าง ฯลฯ เป็นต้น การจัดหมู่แบบนี้ไม่คำนึงถึงเนื้อหาหรือลักษณะตามธรรมชาติของสิ่งที้นำมาจัดหมู่ การจัดหมู่หนังสือตามสี ตามขนาด ฯลฯ ก็รวมอยู่ในการจัดหมู่ประเภทนี้

2. การจัดหมู่ตามธรรมชาติ (Natural Classification) คือ การจัดกลุ่มของสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นหมวด เป็นหมู่ โดยพิจารณาเนื้อแท้ ลักษณะโครงสร้าง หรือส่วนประกอบต่าง ๆ ของสิ่งที่นำมาจัดหมู่ เช่น การจัดหมู่วิชาความรู้ (Classification of knowledge) หรือ Philosophical Classification

การจัดหมู่ทั้งสองประเภทที่กล่าวมานี้ เป็นรากฐานสำคัญของการจัดหมู่หนังสือ (Book Classification) หรือ Bibliographic Classification โดยทั่วไปแล้วระบบจัดหมู่หนังสือที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ อาศัยหลักการจัดหมู่ทั้งสองประเภทรวมกัน เพื่อช่วยให้แผนการจัดหมู่หนังสือที่สร้างขึ้นเป็นระบบที่สมบูรณ์ที่สุด มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด

ความหมายของการจัดหมู่หนังสือ กล่าวโดยสรุป การจัดหมู่หนังสือ คือ กระบวนการในการจัดหมวดหมู่หนังสือตามเนื้อเรื่อง หรือตามรูปแบบคำประพันธ์ของหนังสือแต่ละเล่ม สุดแต่ว่าหนังสือเล่มใดมีเนื้อเรื่องหรือรูปแบบคำประพันธ์สำคัญกว่ากัน พร้อมทั้งกำหนดสัญลักษณ์แทนเนื้อหาหรือรูปแบบคำประพันธ์ไว้ที่เล่มหนังสือ เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายแสดงแหล่งที่อยู่ของหนังสือ กล่าวโดยส่วนรวมแล้วหนังสือส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาสำคัญกว่ารูปแบบคำประพันธ์ยกเว้นหมวดวิชาวรรณคดีเท่านั้นที่มีรูปแบบคำประพันธ์สำคัญกว่าเนื้อเรื่อง รูปแบบคำประพันธ์ที่ควรทราบได้แก่ ร้อยกรอง บทละคร นวนิยาย ความเรียง สุนทรพจน์ จดหมายและล้อเลียนชวนขัน การจัดหมู่หนังสือเป็นงานหลักที่ห้องสมุดจำเป็นจะต้องกระทำ ถ้าไม่ทำก็เหมือนไม่ใช่ห้องสมุด ดังคำกล่าวของ¹ William Charles Berwick Seyers ที่ว่า “รากฐานของห้องสมุดคือหนังสือ และรากฐานของการเป็นบรรณารักษ์ ก็คือการจัดหมู่ เพราะถ้าไม่มีการจัดหมู่หนังสือ ก็ไม่มีบรรณารักษ์คนใดสามารถจัดห้องสมุดให้เป็นระบบได้”

วัตถุประสงค์ของการจัดหมู่หนังสือ วัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ

1. เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดหนังสือเข้าชั้น
2. เพื่อใช้จัดทำบรรณานุกรมตามหมวดหมู่วิชา เช่น British National Bibliography
3. เพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถเลือกหนังสือที่ตรงกับความต้องการ หรือสามารถเลือก

หนังสือที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการได้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการง่าย ๆ สะดวก และรวดเร็ว

¹ William Charles Berwick. *A Manual of Classification for Librarians*. 4th. ed. London : Andre Deutsch (1975), p. 38.

4. เพื่อช่วยให้เจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้บริการทางด้านบรรณานุกรมแก่ผู้ใช้ได้สะดวก

5. เพื่อให้ทราบปริมาณของหนังสือในแต่ละสาขาวิชาว่ามีมากน้อยเพียงไร จะได้สั่งซื้อให้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้

การจัดหมู่หนังสือจะบรรลุตตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ ก็ต้องใช้สัญลักษณ์ที่สั้น อ่านเข้าใจง่าย เป็นเครื่องหมายประจำหนังสือ เพื่อกำหนดตำแหน่งที่อยู่ของหนังสือบนชั้น และไม่ว่าห้องสมุดจะใช้การจัดหมู่หนังสือระบบใด เก็บหนังสือไว้ในระบบชั้นเปิด หรือระบบชั้นปิดก็ตาม เครื่องมือสำคัญสำหรับค้นหาหนังสือก็คือ บัญชีรายชื่อหนังสือของห้องสมุด Library catalog ซึ่งถือเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงพื้นฐานของห้องสมุดจะต้องทันสมัยและสมบูรณ์อยู่เสมอ

แนวคิดพื้นฐานของระบบจัดหมู่หนังสือ ระบบจัดหมู่หนังสือส่วนใหญ่ยึดถือหลักการจัดหมวดหมู่ตามเหตุผล หรือตามวิชาความรู้ คือ จัดแบ่งวิชาความรู้ทั้งหมดในจักรวาลออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ จากหมวดใหญ่ (Class) ไปหาหมวดย่อย (Subclass) และแบ่งเป็นหมู่ย่อย ๆ ลงไปที่ละชั้น ๆ ตามลำดับวิชาความรู้ที่รวมอยู่ในหมวดใหญ่ หมวดย่อย หรือหมู่ย่อย ๆ นั้นจะต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือบางอย่างเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน กล่าวโดยทั่วไปการแบ่งหมวดหมู่วิชาความรู้ดังกล่าว เป็นการแบ่งจากหมวดหมู่ใหญ่ ซึ่งมีเนื้อเรื่องอย่างกว้าง ๆ ไปจนถึงหมู่ย่อย ๆ ซึ่งมีเนื้อเรื่องเฉพาะเจาะจง (From the general to the specific) การสร้างระบบจัดหมู่ด้วยวิธีการดังกล่าว ทำให้เกิดโครงสร้างของแผนการจัดหมู่หนังสือตามลำดับชั้น (Hierarchy) ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระหว่างหมวดใหญ่หมวดย่อย และหมู่ย่อย ๆ คือ หมวดใหญ่แต่ละหมวดต่างก็มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน (coordinate) หมวดย่อยแต่ละหมวดต่างก็มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน และมีเนื้อหาเป็นส่วนย่อย (Subordinate) ของหมวดใหญ่ หมู่ย่อยแต่ละหมู่ต่างก็เป็นเนื้อเรื่องย่อยของหมู่ย่อยเหนือขึ้นไป ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ การจัดหมู่ระบบทศนิยมคิวอี้ ซึ่งแบ่งวิชาความรู้ออกเป็นลำดับชั้น คือ การแบ่งครั้งที่หนึ่งเป็นหมวดใหญ่ 10 หมวด แบ่งครั้งที่สองเป็น 100 หมวดย่อย แบ่งครั้งที่สามเป็น 1000 หมู่ย่อย และแบ่งต่อไปเป็นทศนิยม ซึ่งมีที่ตำแหน่งก็ได้ คือ เป็นทศนิยมไม่รู้จบดังตัวอย่าง

การแบ่งครั้งที่ 1 600

เทคโนโลยี

การแบ่งครั้งที่ 2 620

วิศวกรรมและการและเรื่องที่เกี่ยวข้อง

การแบ่งครั้งที่ 3 621

ฟิลิกส์ประยุกต์

ทศนิยม	621.3	อิเล็กทรอนิกส์และสาขาวิศวกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง
	6.38	วิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์และวิศวกรรมการสื่อสาร
	6.381	วิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์
	.3819	พัฒนาการเฉพาะด้าน
	.38195	คอมพิวเตอร์

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงนี้จะเห็นได้ว่า ได้มีการแบ่งเนื้อหาจากหมวดใหญ่ ๆ คือ 620 ไปจนถึงเนื้อเรื่องย่อยที่เฉพาะเจาะจง ถึงคอมพิวเตอร์ รวม 8 ลำดับชั้น

อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ในการแบ่งเนื้อหาวิชาความรู้ในแต่ละหมวดนั้นอาจแตกต่างกัน ดังเช่น เรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม อาจแบ่งย่อยเนื้อหาออกไปตามสำนัก ตามรูปทรง ตามยุคสมัย หรือตามประเภทของอาคาร ส่วนวรรณคดี ก็อาจแบ่งเนื้อหาออกไปตามภาษาของชาติต่าง ๆ เช่น วรรณคดีอังกฤษ วรรณคดีไทย ฯลฯ หรือตามรูปแบบคำประพันธ์ เช่น ร้อยกรอง บทละคร ฯลฯ เป็นต้น การแบ่งหมวดหมู่วิชาความรู้ต่าง ๆ ในแต่ละระบบ จำเป็นต้องมีสัญลักษณ์แทนเนื้อหาของวิชาความรู้ตามหมวดหมู่ต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า Notation ซึ่งมีอยู่หลายแบบ

สัญลักษณ์ (Notation) แผนการจัดหมู่แต่ละระบบ ใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องหมายประจำหรือแทนหมวดหมู่ต่าง ๆ ตั้งแต่หมวดใหญ่จนถึงหมวดย่อยที่สุด สัญลักษณ์ที่ใช้มักเป็นตัวเลขหรือตัวอักษร หรือใช้ทั้งสองอย่างประกอบกัน แบ่งได้หลายประเภทดังนี้

1. สัญลักษณ์บริสุทธิ์ (Pure notation) คือ สัญลักษณ์ที่ใช้เพียงตัวเลข หรือตัวอักษรอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น สัญลักษณ์ของระบบทศนิยมคือ ซึ่งเป็นตัวเลขล้วน ๆ

2. สัญลักษณ์ประสม (Mixed notation) คือ สัญลักษณ์ที่มีหลายอย่างประสมกันเช่น มีทั้งตัวอักษรและตัวเลข ตัวอย่างเช่น สัญลักษณ์ของระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน

3. สัญลักษณ์ที่แสดงลำดับชั้น (Hierarchical notation) เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นโครงสร้างของการจัดหมู่ซึ่งเป็นไปตามลำดับชั้นของการจัดแบ่งเนื้อหาวิชาจากหมวดใหญ่ไปจนถึงหมวดวิชาที่เฉพาะเจาะจง ได้แก่สัญลักษณ์ของระบบทศนิยมคือ

4. สัญลักษณ์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิชา (Expressive notation) ได้แก่สัญลักษณ์ของระบบทศนิยมสากล ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงทั้งลำดับชั้น และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิชา

5. สัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องช่วยความจำ (Mnemonic Aids) หมายถึงสัญลักษณ์อย่างเดียวกันใช้แทนความหมายเหมือนกันตามหมวดหมู่ต่างๆ เช่น สัญลักษณ์ที่แสดงภาษาแสดงประเทศ แสดงรูปแบบคำประพันธ์และแสดงรูปแบบมาตรฐานของภาษา ตามระบบทศนิยมคิว

ระบบจัดหมู่หนังสือตามเนื้อเรื่อง ระบบจัดหมู่หนังสือตามเนื้อเรื่องมีกำเนิดขึ้นในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ระบบที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายได้แก่ ระบบทศนิยมคิว ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ระบบทศนิยมสากล และระบบไมสูแพร่หลายนักได้แก่ระบบซับเจกต์ ระบบบลิส และระบบโคลอน

ประเภทของระบบจัดหมู่หนังสือ ระบบจัดหมู่หนังสือแบ่งออกได้หลายอย่าง ทั้งขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ในการแบ่ง ถ้าแบ่งตามประเภทของเนื้อหาของระบบจัดหมู่ ก็แบ่งได้ 2 ประเภทดังนี้

1. ระบบจัดหมู่หนังสือทั่วไป (General classification) เป็นระบบจัดหมู่ที่ครอบคลุมวิชาความรู้ทั้งหมดในจักรวาล ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในอดีต ปัจจุบัน หรือวิชาความรู้ที่จะเกิดขึ้นใหม่ๆ ในอนาคต ระบบจัดหมู่ประเภทนี้จะเว้นที่ไว้สำหรับเติมวิชาความรู้ใหม่ๆ ไว้ ระบบทศนิยมคิว

2. ระบบจัดหมู่เฉพาะวิชา (Special classification) เป็นระบบจัดหมู่หนังสือที่ครอบคลุมเนื้อหาเฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น ระบบจัดหมู่หนังสือเฉพาะวิชารัฐประศาสนศาสตร์ของไซเพีย เอช กลิดเดน ระบบจัดหมู่หนังสือด้านวิชาแพทย์ ของ หอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน ระบบจัดหมู่หนังสือกฎหมายของ เจ. อาร์.เธอ ซิลเลอร์ แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย เป็นต้น

ถ้าแบ่งตามหลัก หรือวัตถุประสงค์ในการสร้างแผนการจัดหมู่ก็อาจแบ่งได้ 2 ประเภทเช่นเดียวกัน คือ

1. ระบบจัดหมู่ที่เป็นแผนการจัดหมู่แบบครอบจักรวาล(Enumerative classification) คือ กำหนดสัญลักษณ์แทนเนื้อหาวิชาความรู้ต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ และเว้นที่ว่างไว้สำหรับเพิ่มเติมสัญลักษณ์แทนเนื้อหาวิชาความรู้ที่เกิดขึ้นในอนาคต ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน และระบบทศนิยมดิวอี้เป็นตัวอย่างที่ดีของระบบจัดหมู่แบบนี้

2. ระบบแฟเซ็ท หรือ ฟาเซ็ท (Faceted classification) เป็นระบบจัดหมู่หนังสือแบบวิเคราะห์และสังเคราะห์ คือ แยกแง่มุมต่าง ๆ ของเนื้อหาพื้นฐาน (basic class) ออกเป็นด้านต่าง ๆ หรือแง่มุมต่าง ๆ แล้วนำเอาแง่มุมหรือด้านต่าง ๆ ของเนื้อหาพื้นฐานมาสังเคราะห์เข้าเป็นเลขหมู่ ระบบจัดหมู่แบบนี้เป็นระบบจัดหมู่ที่ทันสมัย แต่ก็มีสัญลักษณ์ที่ยืดยาวไม่สะดวกในการใช้เท่าไรนัก เช่น ระบบโคลอน

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการจัดหมู่สมัยใหม่เน้นในด้านการวิเคราะห์แฟเซ็ท การวิเคราะห์เนื้อเรื่องออกเป็นส่วน ๆ ให้สอดคล้องกับแต่ละสาขาวิชา จะช่วยแก้ปัญหาในการจัดหมวดหมู่หนังสือและเอกสารที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน ได้ดีพอสมควร เพราะหนังสือและวัสดุการอ่านต่าง ๆ มีเนื้อหาที่สัมพันธ์กันหลายวิชา (interdisciplinary works) ระบบโคลอนเป็นตัวอย่างของการจัดหมู่ระบบนี้

เกณฑ์การเลือกระบบจัดหมู่หนังสือที่ดี

1. ขอบเขต ระบบจัดหมู่ที่ดีต้องมีขอบเขตครอบคลุมเนื้อหาวิชาความรู้อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็ระบบเฉพาะวิชาหรือระบบทั่วไป

2. มีความยืดหยุ่น คือ สามารถเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาความรู้ใหม่ ๆ ได้ โดยไม่เสียลำดับของเนื้อหาวิชา

3. มีการจัดลำดับหมวดหมู่ตามลำดับเหตุผล คือ การแบ่งหมวดหมู่ใหญ่ และหมวดหมู่ย่อย ๆ ต้องมีความสัมพันธ์กัน และลดหลั่นลงไปตามลำดับไม่สับสน

4. มีสัญลักษณ์ คือ เครื่องหมายที่ใช้แทนเนื้อหาของความรู้ สัญลักษณ์อาจเป็นตัวเลขหรือตัวอักษร หรือ จะเป็นเครื่องหมายอื่นใดก็ตาม ต้องสั้นกระชับรัด อ่านเข้าใจง่าย และควรมีสัญลักษณ์ช่วยความจำ

5. มีตารางช่วย เพื่อใช้ประกอบในการจัดหมวดหมู่หนังสือให้ละเอียดปลีกย่อยลงไป ได้ แต่ควรเป็นตารางช่วยที่ใช้ได้กับหมวดหมู่ต่าง ๆ และมีความหมายคงที่ เช่น ตารางเลขแบ่งย่อยมาตรฐานของระบบทศนิยมดิวอี้

6. คำหรือหัวเรื่องที่ใช้แทนเนื้อหาวิชาในหมวดหมู่ต่าง ๆ ของระบบจัดหมู่ ต้องเป็นคำที่แสดงความหมายเด่นชัด และเข้าใจง่าย

7. มีหมวดหมู่ทั่วไป สำหรับหมวดหมู่หนังสือที่ไม่อาจจัดไว้ในหมวดอื่น ๆ ได้

8. ตระรชนี ควรเป็นตระรชนีที่ช่วยให้การค้นหาเลขหมู่เป็นไปได้ด้วยความสะดวก คำที่นำมาใช้ในตระรชนีควรสอดคล้องกับที่ใช้ในแผนการจัดหมู่

9. มีการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มที่ใช้ได้สะดวก

ระบบจัดหมู่หนังสือที่ควรทราบ

ระบบจัดหมู่ที่ควรทราบ ก็คือระบบจัดหมู่ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย ได้แก่ระบบทศนิยมดิวอี้ และระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ซึ่งบรรณารักษ์ไทยส่วนใหญ่ก็คงจะรู้จักและใช้ได้มีอยู่แล้ว ลองเปรียบเทียบเลขหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ในหน้า 70-71 กับระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกันต่อไป

SOCIAL SCIENCES (GENERAL)

Periodicals. Serials

1	.A 1-2	Polyglot
	.A3-z	American and English
3		French
5		German
7		Italian
8		Other languages, A-Z
9		Yearbooks

Societies

- 10 International
 11 American and English
 13 French
 15 German
 17 Italian
 19 Other languages, A-Z

Congresses

- 21 International
 22 American and English
 23 French
 25 German
 27 Italian
 29 Other languages, A-Z

Collected works (nonserial)

- 31 Several authors
 33 Individual authors
 35 Addresses, essays, lectures

Dictionaries. Encyclopedias

40. A2 General works
 .A3-Z Polyglot
 American and-English
 41 American and English
 43 French
 45 German

ระบบจัดหมู่ที่น่าสนใจอีกระบบหนึ่ง คือ ระบบทศนิยมสากล (Universal Decimal classification) ซึ่งเป็นระบบจัดหมู่ที่เหมาะสมกับห้องสมุดเฉพาะในสาขาวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพราะมีเลขหมู่ที่ละเอียด และปรับปรุงแก้ไขให้ทันกับความก้าวหน้าของวิชาดังกล่าวอยู่เสมอ ห้องสมุดโดยเฉพาะในอังกฤษและประเทศในยุโรปนิยมใช้กันอย่างกว้างขวาง นอกจากจะใช้จัดหมู่หนังสือแล้ว ยังใช้จัดเอกสารและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ได้ดี

ผู้ให้กำเนิดระบบทศนิยมสากล คือ Paul Otlet กับ Henri La Fontaine ชาวเบลเยียม โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจาก เมลิว คิวอี้ เพราะระบบนี้มีพื้นฐานจากระบบทศนิยมคิวอี้ โดยยึดหลักการที่ดีของระบบทศนิยมไวต์ค็อกซ์ออกพร้อม และเพิ่มเติมสิ่งที่เป็นประโยชน์เพิ่มขึ้น

ลักษณะที่สำคัญ ๆ ของระบบทศนิยมสากล

1. ประกอบด้วยตารางเลขหมู่ และ ตารางช่วย ตารางเลขหมู่คล้ายคลึงกับตารางเลขหมู่ของระบบทศนิยม คือ หมวกใหญ่เหมือนกัน แต่ใช้เลขตัวเดียวแทน ตัดเลข 00 ออก เช่น หมวก 000 หมวก 100 หมวก 200 ฯลฯ ใช้เลข 0,1,2 ตามลำดับ ส่วนหมวกย่อยอาจแตกต่างกันบ้าง และใช้เลข 2 ตัวแทน ตัดเลข 0 ตัวสุดท้ายออก เช่น 010,110,130 ฯลฯ จะตัดเลข 0 ออกไป 1 ตัว เหลือ 01, 11,13 เป็นต้น ตัวอย่างหมวกใหญ่และหมวกย่อยมีดังนี้

- 5 คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ
- 51 คณิตศาสตร์
- 52 ดาราศาสตร์
- 53 ฟิสิกส์และกลศาสตร์
- 54 เคมี ผลิตวิทยา โลหวิทยา
- 55 ธรณีวิทยา อุตุนิยมวิทยา
- 56 วิชาซากดึกดำบรรพ์
- 57 ชีววิทยา มานุษยวิทยา
- 58 พฤกษศาสตร์
- 59 สัตววิทยา

ตารางช่วย ประกอบด้วยเครื่องหมายต่อไปนี้

+ (บวก) ใช้เชื่อมวิชา 2 วิชา ที่อยู่ในหนังสือเล่มเดียวกัน เช่น $59 + 636 =$ สัตววิทยาและการเพาะเลี้ยงสัตว์ $622 + 669 =$ เหมืองแร่และโลหะวิทยา

/ (ทับ) ใช้ในความหมายว่าเริ่มจากเรื่องอะไร ถึงเรื่องอะไร เช่น $626/628$ หมายความว่ามีส่วนเนื้อหา 626 และ 627 และ 628

: (โคลอน) ใช้ในกรณีที่หนังสือมีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกันระหว่าง 2 หรือ 3 วิชา เช่น $17:7$ คือ จริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับศิลปะ

= (เท่ากับ) เครื่องหมายแสดงภาษา เช่น $959.3 = 20$ ประวัติศาสตร์ไทย เขียนเป็นภาษาอังกฤษ

(o) (ศูนย์ในวงเล็บ) แสดงรูปแบบของหนังสือ เช่น (02) เป็นหนังสือตำรา (03) เป็นพจนานุกรม (05) เป็นวารสาร

() (วงเล็บ) เครื่องหมายบอกสถานที่ เช่น 385 (42) หมายถึง การรถไฟ ของอังกฤษ

(=) (เท่ากับในวงเล็บ) บอกเชื้อชาติและสัญชาติ เช่น (=96) คือชาวแอฟริกัน “ ” (อัญประกาศ) เป็นเครื่องหมายบอกยุคสมัย เช่น “19” หมายถึง คริสต์ศตวรรษที่ 20

A/z (อักษร A-Z) การใช้ตัวอักษรประกอบส่วนใหญ่ใช้ในหมวดชีวประวัติและวรรณคดี อาจใช้ตัวเลขแสดงลำดับที่ได้ด้วย

.o (จุดศูนย์) แสดงความเห็น (Point of view) การเรียงลำดับของเครื่องหมาย ในเลขเรียกหนังสือ

1. + หรือ / แสดงวิชา
2. : และ [] แสดงความเกี่ยวข้อง
3. = แสดงภาษา
4. (o) แสดงลักษณะวิชา
5. (1/9) แสดงสถานที่

6. (=) แสดงเชื้อชาติ
7. “ ” แสดงยุคสมัย
8. A/z 1- เรียงลำดับอักษรหรือเลขที่
9. .0 แสดงความเห็น

ลักษณะเด่น ๆ ของระบบทศนิยมสากล

1. เป็นระบบสากล ไม่เน้นประเทศใดประเทศหนึ่ง
2. มีรากฐานมาจากระบบทศนิยมทวิวิธี ผู้คุ้นเคยกับระบบทศนิยมมาแล้วจะเข้าใจได้ง่าย
3. มีเครื่องหมายต่าง ๆ ช่วยให้การจัดเนื้อหาของหนังสือเฉพาะเจาะจงในแง่มุมต่าง ๆ

ได้ละเอียด

4. ยืดหยุ่นได้ดี สามารถนำไปดัดแปลงใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ของห้องสมุด
5. สัญลักษณ์ของระบบก็เข้าใจง่ายเพราะเป็นตัวเลขกับเครื่องหมาย เป็นที่รู้จักกัน

อย่างแพร่หลาย

6. เน้นการแบ่งหมวดหมู่หนังสือที่แสดงแง่มุมเฉพาะของหนังสือแต่ละวิชา (Facet)
7. เหมาะสำหรับใช้ในห้องสมุดเฉพาะ
8. มีแผนการจัดหมู่ให้เลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมของห้องสมุด
9. มีเครื่องช่วยค้นหาเลขหมู่ที่ดี
10. มีการปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ

สรุป ระบบทศนิยมสากล เป็นระบบจัดหมู่หนังสือที่สามารถจัดหมู่หนังสือได้ทุกเนื้อหาที่มีอยู่ในหนังสือซึ่งนับว่าสอดคล้องกับหนังสือและวัสดุการอ่านอื่น ๆ มีแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะของงานที่สัมพันธ์กันระหว่างวิชา แต่สัญลักษณ์หรือเลขหมู่ที่ใช้สั้นก็ยาวไม่กระต๊ว

รายละเอียดเกี่ยวกับระบบจัดหมู่ของห้องสมุดที่กล่าวมานี้ สรุปง่าย ๆ ได้ 2 ประเด็น และเกี่ยวข้องกับบุคคล 2 กลุ่ม คือ ผู้คิดสร้างระบบจัดหมู่ (Classificationist) กับผู้ทำการจัดหมู่หนังสือของห้องสมุด (Classifier) คือ ผู้ใช้ระบบจัดหมู่ ดังนั้นความหมายที่เฉพาะเจาะจงของการจัดหมู่หนังสือก็คือการจัดหมู่วิชาความรู้ทั้งหมด หรือเฉพาะวิชาออกไปตามลำดับเหตุผล หรือ

ศิลปการจัดลำดับหนังสือและวัสดุการอ่านอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับแผนการจัดหมู่หนังสือระบบที่ห้องสมุดเลือกใช้ และขอสรุปว่าไม่มีระบบจัดหมู่หนังสือระบบใดที่ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุดด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็ระบบจัดหมู่แบบประเพณีนิยม (Traditional classification) หรือระบบจัดหมู่สมัยใหม่ (Modern classification) ต่างก็มีลักษณะเด่นและลักษณะด้อยด้วยกันทั้งสิ้น

บรรณานุกรม

- Buchanan, Brian. *Theory of Library Classification*. London : Clive Bingley, (1979)
- Foskett, A.C. *The Subject Approach to Information*. 4th ed. London: Clive Bingley, (1982)
- Painter, Ann F., ed. *Reader in Classification and Descriptive Cataloging*. Washington D.C. : NCR, 1972.
- Sayers, William Charles Berwick. *A Manual of Classification for Librarians*. 4th ed. London : Andre Deutsch (1975)
- Wynar, Bohdan S. *Introduction to Cataloging and Classification*. 6th ed. Littleton, Colo: Libraries Unlimited, 1980.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย